

FÖRE, FÖRRÄN och INNAN — om vi nu alla äntligen och oösterkalleligt skulle lära oss hur dessa så ofta felplacerade ord regelrätt bör användas!

"Finns det någon regel för användningen av före och förrän?"

Före är en preposition. Det innebär att det står framför ett substantiv, med eller utan bestämning: före vintern, före nästa vinter, före sin tid; likaså före ett pronomen (detta motsvarar då ett substantiv): han gick alltid före mig.

Förrän inleder däremot en bisats, företrädesvis efter en sats med ett nekande innehåll: Jag kände honom inte, förrän vi råkades i vintras. Knappt hade startskottet smällt, förrän Pelle tog ledningen. Det till betydelsen närbesläktade **innan** inleder däremot en sats med jakande innehåll: Innan familjen åt, brukade husefadern läsa bordsbönen.

Före brukas, i synnerhet hos oss, ofta i talspråket som satsinledare, t.ex. "före vi gick ut", men i skrift gör den användningen av före ett minst sagt ovärdat intryck.

En annan frågeställare undrar, om det bör heta **finska mästare**, **finska mästerskapstävlingar** eller om **finländsk** bör användas i stället i sådana uttryck.

Det heter normalt och bör heta **finsk mästare**, **finska mästerskapstävlingar**. Uttrycken hör till den grupp av vedertagna sammanställningar, där **finsk** brukas, trots att det inte avser språket. En annan sådan är **finska mark**.

Från en tredje frågande kommer spørsmålet "Anses det verkligen som god och riktig svenska att skriva **hundrasjuttiofem**?"

Man kan utan några betänkligheter säga och skriva **hundrasjuttiofem**, **hundratvå** osv. — utan föregående **ett**. Om man absolut vill undvika osäkerhet, t.ex. på en check, kan man givetvis skriva **ett-hundra**, men det är inte nödvändigt från språklig synpunkt.

Ett fall med oavsiktligt tvetydig formulering påtalas av en frågande: "Vi ber Er vänligen erlagga prenumerationsavgiften".

Formuleringen kan onekligen tydas så, att avgiften skall avläggas vänligen. Eftersom det väl ändå är meningen att ange hövlighet hos tidningspersonalen, måste det rimligen heta "Vi ber Er vänligen att erlagga" osv.

En bekymrad insändare citerar en mening i en övningsbok för finskspråkiga gymnasier: "Inlandsisen kalvar i havet och bitar av isblocken driver i land". Bekymren vållas av verbet **kalva**.

Kalva i betydelsen "avsöndra is", om glaciärer o.dyl., får nog anses som ett fackord i geografisk text. Visserligen gissar sig väl en vanlig lekman med svenskt modersmål till betydelsen av **kalva** i det citerade sammanhanget, men jag håller med om att det hela är besvärligt för en skolelev som stretar med en kanske bara halvt förstådd svensk text.

Carl-Eric Thors

TILLFÄLLE är ett ord som man inte utan vidare ska gripa till när det står "tilaisuus" på finska. Prof. Thors klarlägger begreppet i dag.

TILLFÄLLE att fråga honom om språkliga problem har ni när som helst — det är bara att skriva ner frågorna och sända dem till "Torsdag med Thors"-spalten, c/o Dagboken.

En frågeställare undrar, om uttrycket **vare sig ... eller** snarare motsvarar **både ... och** än **antingen ... eller**.

Vare sig ... eller förekommer i två skilda användningar. Den ena finns i jakande sats, t.ex. "Vare sig han är sjuk eller frisk, så måste han komma hit. "I detta fall går **vare sig ... eller** lätt att byta ut mot **antingen ... eller**.

Den andra användningen kan illustreras med följande: "Där finns inte **vare sig** elljus eller värmeledning" och "Han visar inte **vare sig** folkvett eller gott omdöme". Bägge satserna är nekande, och detta är typiskt för användningen av **vare sig ... eller** som ett slags motsvarighet till **varken ... eller**, vilket emellertid inte står tillsammans med **inte** eller annat nekningord. Jämför satsen "Han visar varken folkvett eller gott omdöme" med den ovanstående med **vare sig ... eller**.

Medan ett **inte** i en sats med **varken ... eller** stöter de flesta öra, ser man tämligen ofta (inte minst i sverigessvenska texter) felaktiga sats med **vare sig ... eller**, t.ex. "Där finns **vare sig** elljus eller värmeledning". Felet ligger i att **inte** saknas. Dyligt anses som ett fel både i Sverige och hos oss.

En annan frågande har sänt mig dels ett klipp ur en tidning, dels

anteckningar om grodor i radiosändningar. I dag skall jag behandla tidningsurklippet. Det står så här: "Dagen X anordnas ett skolningstillfälle".

Skolningstillfälle representerar en i finlandssvenskan vanlig användning av ordet **tillfälle** i betydelsen "tillställning", "arrangemang". Denna användning har tidigare behandlats i spalten; jag har nämnt att det finlandssvenska bruket av **tillfälle** i betydelsen "tillställning, möte" beror på att finskans **tilaisuus** dels betyder "tillfälle, dvs. chans, möjlighet" (detta är den allmänsvenska betydelsen av **tillfälle**), dels "tillställning". I finlandssvenskan har **tillfälle** genom finsk påverkan också fått betydelsen "tillställning, möte" — jag har t.o.m. sett sammansättningen **mötestillfälle!**

Den lämpligaste termen hade väl varit **utbildningsdag** (skolning innebär egentligen "metodisk utbildning, dressyr").

En frågande vill ha upplysningar om ursprunget till namnet **Karis**.

Namnet **Karis** har utförligast behandlats av dr Väinö Solstrand i en uppsats 1940. Denne går i sin tolkning ut från bynamnet **Karisjärvi** i Pusula i Karisbäckens övre del. Det skrevs på 1500-talet ibland **Kariasierffui** och innehåller enligt Solstrand adjektivet **karjas** "skummande" (i nutida finska förekommer någon gång **karjasaalto** "skummande bölja").

Solstrand tänker sig att det ursprungligen var Kyrksjön i Karis som benämndes **Karisjärvi**, vilket sedan utvecklades till **Karisjärvi** och förkortades till **Karis**. Solstrands utförliga utredning gör ett vederhäftigt intryck, och jag anser att han har träffat rätt i sin tolkning.

Carl-Eric Thors